

Adviesnota

**Strategie gender en ontwikkeling
in de Belgische ontwikkelingssamenwerking**

17 juni 2015

Inhoud

0.1- Samenvatting

0.2- Inleiding

1- Doel

2- Uitdagingen en context

3- Visie

4- Doelstellingen

5- Monitoring en evaluatie

6- Bijlagen

0.1- Samenvatting

De doelstelling van de genderstrategie bestaat erin:

- gendergelijkheid, empowerment en de rechten van vrouwen en meisjes evenals een gelijke deelname van vrouwen en mannen aan de (politieke, economische, sociale en culturele) machtsdomeinen te bevorderen als prioriteit voor duurzame ontwikkeling. Dit doel kadert in een strategie gericht op mensenrechten en sociale rechtvaardigheid,
- een concrete aanpak te bieden met een operationeel actieplan en doeltreffende instrumenten voor monitoring en evaluatie.

Visie: vanuit een mensenrechtenbenadering maakt de Belgische internationale samenwerking van het bevorderen van gendergelijkheid, de empowerment en de rechten van vrouwen en meisjes een topprioriteit. Zij streeft dit doel na in alle internationale en nationale fora.

Bedoeling: de genderstrategie moet binnen het internationale en Belgische regelgevende kader bijdragen tot het verwezenlijken van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in het kader van de post-2015-agenda en ook tot het uitvoeren van de internationale akkoorden inzake gender en gendergelijkheid.

Aanpak: de genderstrategie moet worden uitgevoerd met een tweesporenaanpak van enerzijds *gender mainstreaming* en anderzijds een specifieke genderbenadering. De genderstrategie werkt met een 'gendertransformatieve aanpak', dat wil zeggen een aanpak die de sociale en de machtsnormen die aan de basis liggen van de houdingen en gedragingen van de beide geslachten in vraag stelt.

Doelstellingen: het bevorderen van gelijke rechten, empowerment en een gelijke deelname van mannen en vrouwen aan de macht (op politiek, economisch, sociaal, cultureel, onderwijsvlak, enz.) is de algemene prioriteit die moet worden verwezenlijkt door middel van de genderstrategienota. Daartoe zijn vier specifieke doelstellingen vastgelegd:

- In België moedigt de regering alle actoren van de ontwikkelingssamenwerking aan om daadwerkelijk rekening te houden met gender binnen hun instelling en in hun Noordprogramma's.
- De genderbenadering wordt toegepast in alle sectoren van de Belgische ontwikkelingssamenwerking (*mainstreaming*) en maakt steun mogelijk aan specifieke interventies ten gunste van de empowerment van vrouwen.
- De empowerment van vrouwen en meisjes wordt versterkt in alle activiteitensectoren.
- Preventie en bestrijding van geweld (lichamelijk, psychologisch, mensenhandel, seksuele uitbuiting, ...) op basis van geslacht en de strijd tegen straffeloosheid worden op structurele wijze versterkt in de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

Monitoring en evaluatie: het toepassen van een nieuwe genderstrategie vergt een brede verspreiding bij alle betrokken actoren, zowel in onze eigen samenleving en organisaties als in die van onze partnerlanden. De strategienota bevat een matrix met concrete doelstellingen en activiteiten en ook indicatoren voor monitoring om ervoor te zorgen dat er rekening wordt gehouden met gender in het beleid en de programma's voor ontwikkeling. Bovendien moeten ook

regelmatig kwantitatieve en kwalitatieve analyses, die ook rekening houden met lokale expertise, worden uitgevoerd.

0.2- Inleiding

Deze adviesnota van de ARGO/CCGD over de strategie voor gender en ontwikkeling in de Belgische ontwikkelingsamenwerking kadert in de opvolging van de evaluatie 'gender in de Belgische samenwerking'¹ en het schrijven van een strategienota gender en ontwikkeling door de DGD. Het gaat om een adviesnota die wordt overhandigd aan het kabinet van de Belgische minister van ontwikkelingsamenwerking en aan de DGD. De nieuwe strategie gender en ontwikkeling moet zich baseren op de conclusies en rekening houden met de aanbevelingen van de Belgische evaluatie (GED).

Het gaat om de volgende acht aanbevelingen:	Naast die algemene aanbevelingen, formuleert de evaluatie de volgende specifieke aanbevelingen:
<ol style="list-style-type: none"> 1. De nood aan een duidelijk politiek en institutioneel engagement dat tegelijk pragmatisch en ambitieus moet zijn; 2. Het rechtzetten van bestaande misvattingen met betrekking tot 'gender mainstreaming'; 3. Een bevestiging van de tweesporenaanpak die al vervat zit in de strategienota²; 4. De nood om duidelijke prioriteiten te bepalen (voor de samenwerking in haar geheel en/of per land) binnen het brede veld van gender en 'gender mainstreaming'; 5. De nood om genderintegratie te beschouwen als een veranderingsproces via twee sporen³; 6. De nood om meer en structureel ingebedde aandacht te besteden aan preventie en het bestrijden van gendergerelateerd geweld; 7. Meer aandacht voor initiatieven die mannen betrekken bij interventies om meer gendergelijkheid te bevorderen; 8. Meer expliciete keuzes voor het benutten en ondersteunen van lokale expertise op het vlak van gender.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gender integreren in de beleidsdialoog met de partnerlanden en ook in de beleidsdialoog met de indirecte actoren van de Belgische samenwerking; 2. De gendermarker 'gender policy marker' op de juiste manier gebruiken, zodat die correcte informatie kan leveren voor zowel intern als extern gebruik; 3. Gender op volwaardig wijze integreren in de interventiecyclus; 4. Gender op adequate wijze integreren in een doeltreffende aanpak van de acties om te komen tot ontwikkelingsresultaten.

ARGO/CCGD raadpleegde zijn verschillende leden. Die leden hebben op hun beurt in de mate van het mogelijke hun organisaties en instellingen bevraagd met behulp van een gezamenlijke vragenlijst. Op 1 juni 2015 vond een seminarie plaats dat openstond voor vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld om een uitwisseling te voorzien over de prioriteiten van genderintegratie in de Belgische ontwikkelingsamenwerking.

---

¹http://diplomatie.belgium.be/fr/politique/cooperation_au_developpement/nos_methodes_de_travail/service_evaluation_speciale/rapports/

² Namelijk specifieke acties die zowel gericht zijn op vrouwen als op mannen gecombineerd met 'gender mainstreaming'.

³ Het eerste spoor is interne 'gender mainstreaming' op het vlak van de organisatie – die de aard van de organisatie kan veranderen als zij wordt uitgevoerd. Het tweede spoor heeft betrekking op de integratie van gender in het ontwikkelingsbeleid en de ontwikkelingprogramma's en -projecten.

Deze nota wordt voorgelegd aan de minister van Ontwikkelingssamenwerking en de DGD. Het document weerspiegelt de verwachtingen en de specifieke bijdragen van de verschillende groepen van actoren die vertegenwoordigd zijn binnen de ARGO/CCGD. Vanuit een mensenrechtenbenadering bepaalt en onderstreept deze nota de prioriteiten voor de integratie van gender en empowerment van vrouwen en meisjes in de Belgische samenwerking. Bovendien stelt de nota een uitvoering en instrumenten van opvolging voor de nieuwe genderstrategienota voor. De volgende strategienota moet kunnen worden uitgevoerd door alle actoren van de samenwerking en in de verschillende sectoren van de samenwerking met de nodige coherentie tussen de betrokken beleidsdomeinen.

1- Doel van de strategienota

De Verenigde Naties en de Europese Unie erkennen al tientallen jaren het belang van de integratie van gender in het ontwikkelingsbeleid, zowel om democratische vooruitgang als een doeltreffend samenwerkingsbeleid te garanderen. De integratie van de genderdimensie kan niet ontbreken in een strategie gericht op mensenrechten en sociale rechtvaardigheid.

De strategienota moet de empowerment van vrouwen en mannen mogelijk maken en gelijke rechten voor vrouwen en mannen bevorderen. Die rechtenbenadering zit vervat in de aandacht die we moeten besteden aan diversiteit, niet alleen op het vlak van gender maar ook op het vlak van de culturele en maatschappelijke context en de middelen die beschikbaar zijn om de nodige internationale en interculturele competenties te verwerven.

De gelijkheid van vrouwen en mannen moet worden versterkt via alle kanalen en sectoren en in alle domeinen: van burger- en politieke rechten over seksuele en reproductieve rechten tot sociaaleconomische en culturele rechten en het recht op lichamelijke integriteit.

Betrokken actoren

De nieuwe strategienota moet dienen als belangrijkste instrument waarmee de DGD de integratie en de toepassing van gelijkheid en empowerment van vrouwen en mannen in België en in de partnerlanden kan bevorderen. Hierbij worden alle actoren van de Belgische samenwerking, maar ook door de actoren in de begunstigde landen (overheid, maatschappelijk middenveld, instellingen, ...) betrokken. Zij moet ook de dialoog en de uitwisseling tussen de verschillende actoren en het benutten van specifieke bijdragen van elke groep van actoren kunnen bevorderen. Zij heeft zowel betrekking op de strategische koers voor de indirecte hulp (ngo's, diaspora, vrouwenverenigingen, universiteiten, steden en gemeenten, enz.) als de bilaterale hulp (minister, ambassade, DGD, BIO, BTC, ...) en de multilaterale hulp (UNIFEM, UNICEF, ...). De strategie moet zich ook richten op de actoren van de humanitaire hulp (conform de wet van 19 maart 2013 betreffende de ontwikkelingssamenwerking, die ook betrekking heeft op deze actoren).

De belangrijkste betrokken speler is de DGD, die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de genderstrategienota via alle kanalen van de samenwerking. Om een doeltreffend en doelmatig genderbeleid te voeren, moeten drie categorieën actoren uit het Noorden en ook uit het Zuiden nauw betrokken worden⁴:

- de politieke en de institutionele wereld (subnationaal, nationaal, internationaal);
- het maatschappelijk middenveld (begunstigden van samenwerkingsprogramma's, actievoerders/sters en vrijwillig(st)ers op het vlak van ontwikkelingssamenwerking, ngo's, vrouwenorganisaties, vakbonden en sectororganisaties, de privésector,... in het Zuiden en het Noorden) en
- de academische, wetenschappelijke wereld (universitaire en niet-universitaire onderzoek(st)ers van het verenigingsleven).

---

⁴ Allison Woodward heeft duidelijk gewezen op de 'fluwelen driehoek' waarop het succes van het genderbeleid berust.

2- Uitdagingen en context

a. Nieuwe uitdagingen

De wereld heeft allerlei veranderingen ondergaan, die in de context van de globalisering de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen hebben beklemtoond, en die bovendien zorgen voor een onevenredig zware belasting van de vrouwen. Nochtans zijn er op bepaalde terreinen ook vorderingen bereikt, waar de verschillen tussen mannen en vrouwen het voorbije decennium zijn afgenomen (onder andere in het basisonderwijs).

Als gevolg van de recente economische en financiële crises en de daaruit voortvloeiende inkrimping van de budgetten en van de sociale bescherming zijn vrouwen meer blootgesteld aan de risico's van armoede, omdat zij vaak het hoofd moeten bieden aan een combinatie van moeilijkheden, zoals werkloosheid, eenouderschap of het zorgen voor zorgbehoevende mensen. Door hun slechtere economische en sociale status behoren vrouwen momenteel vaak tot de armste en meest kansarme bevolkingsgroepen ter wereld. Vrouwen zijn ook de eerste slachtoffers van de gevolgen van de klimaatverandering. Omdat zij door hun sociaal-culturele rol verantwoordelijk zijn voor de teelt van voedingsgewassen, betekent het probleem van de schaarse natuurlijke rijkdommen (voedsel, vruchtbare grond, water en brandstoffen) – dat nog wordt verergerd door de inbeslagname van grond door de overheid en multinationale ondernemingen – dat de vrouwen harder moeten werken om de nodige middelen te verwerven voor het overleven van hun gezin. Bijgevolg kunnen zij noodgedwongen minder tijd besteden aan betaald werk, het voortzetten van onderwijs of een opleiding of betrokkenheid bij de beslissingen die worden genomen in hun samenleving.

Over de hele wereld stellen we trouwens een toename vast van politieke instabiliteit, gewapende conflicten en oorlogen, die in bepaalde regio's (vooral in het Midden-Oosten en in Noord-Afrika) gepaard gaan met een opkomende macht van radicale extremistische groepen. In dergelijke situaties zijn vrouwen uitzonderlijk kwetsbaar voor lichamelijk en seksueel geweld, vooral wanneer bevolkingsgroepen zich verplaatsen. Deze vaststelling onderstreept opnieuw het belang van de toepassing op nationaal niveau van resolutie 1325 van de Veiligheidsraad, die de bedoeling heeft vrouwen en kinderen te beschermen in conflictsituaties en hun een rol te geven bij conflictbeheer en vredeshandhaving en bij het consolideren van de vrede in post-conflictsituaties.

Ten slotte krijgt het fenomeen van migratie de voorbije jaren steeds meer een vrouwelijk karakter. Tegelijk zijn migrantenvrouwen maar heel weinig zichtbaar en statistische gegevens zijn zogoed als onbestaande. Door de mensenrechten en vooral de rechten van migranten/migrantes te respecteren, door hun toegang te garanderen tot de sociale zekerheid, tot onderwijs en tot andere diensten, krijgen zij de gelegenheid tot een integratie die gunstig is voor henzelf en voor hun gezin en wordt tegelijk hun economische en sociale rol in de samenleving van hun gastland opgewaardeerd.

De nieuwe strategie moet ambitieus en moedig zijn en moet rekening houden met deze nieuwe wereldwijde uitdagingen waarmee vrouwen en meisjes en onrechtstreeks ook mannen en jongens worden geconfronteerd, als zij wil voldoen aan de vereiste van beleidscoherentie die zij zich heeft

gesteld en als zij beslist om het hoofd te bieden aan de potentiële risico's en uitdagingen (de radicalisering van ideologische standpunten, het integrisme, taboes, de klimaatverandering, corruptie, allerlei vormen van geweld, de criminalisering, de economische en financiële crises, de bevolkingsexplosie, ...).

b. Belgisch en internationaal regelgevend kader

Het beleid op het vlak van gendergelijkheid van de Belgische ontwikkelingssamenwerking beoogt onder andere de uitvoering van de Belgische wet op de ontwikkelingssamenwerking (19 maart 2013), die de genderdimensie definieert als transversaal thema dat moet worden ingebed in alle interventies van de Belgische samenwerking, en de wet betreffende *gender mainstreaming* (12 januari 2007). Ook op internationaal niveau bestaat er een groot aantal verdragen, akkoorden en bindende beslissingen die de vrouwen mensenrechten toekennen, zoals het Verdrag van de Verenigde Naties voor het uitbannen van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW 1979), het Kinderrechtenverdrag (1989), allerlei resoluties van de VN-Veiligheidsraad (o.a. 1325, 1820, 1888, 1889 en 1960), de relevante regionale kaders en de andere verklaringen en internationale verbintenissen ter zake die België heeft onderhandeld, namelijk het Actieplatform van Beijing (Peking, 1995) en de beslissingen van de toetsingsconferenties, de conclusies van de internationale Conferentie over Bevolking en Ontwikkeling (Cairo, 1994) en de beslissingen van de toetsingsconferenties, de beslissingen van de Commissie voor de Status van de Vrouw en recenter ook nog die van de derde internationale Conferentie over de Financiering van Ontwikkeling (Addis Abeba, 2015) en de Doelstellingen voor Duurzame Ontwikkeling in het kader van de post-2015-agenda (New York, 2015). De genderstrategie omvat bovendien de aanbevelingen van de Evaluatie Gender en Ontwikkeling in de Belgische samenwerking (2014). Zij is in overeenstemming met de mensenrechtenverdragen in het algemeen en de relevante bepalingen van het OESO-DAC, de IAO en de EU, over onder andere de toepassing van de gendermarker, de fundamentele verdragen over gelijke kansen en gelijke behandeling en de bijhorende aanbevelingen (Conventie nr. 100/1951 over gelijke beloning en nr. 111/1958 over discriminatie, werkgelegenheid en beroep), de Resolutie van 1995 over het integreren van genderthema's in de ontwikkelingssamenwerking (1995), het Verdrag van Amsterdam (1998) en het tweede genderactieplan (2015).

De kern van de genderstrategie moet zich richten op het uitvoeren en het naleven van dit bestaande regelgevend kader.

3- Visie

Vanuit een mensenrechtenbenadering maakt de Belgische internationale samenwerking van het bevorderen van gendergelijkheid, de empowerment en de rechten van vrouwen en meisjes een topprioriteit. Zij streeft dit doel na in alle internationale en nationale fora.

a. Bedoeling

De strategie gaat uit van de gelijkheid van vrouwen en mannen in het kader van de bevordering van en het respect voor de mensenrechten en ook van het principe van non-discriminatie voor alle

bevolkingsgroepen. Zij moet het mogelijk maken om de vicieuze cirkel van genderdiscriminatie te doorbreken. Zij kent vrouwen en mannen mensenrechten toe op basis van het principe van non-discriminatie, dat stelt dat mensenrechten inherent zijn aan elke persoon, ongeacht zijn of haar etnische achtergrond, geloofsovertuiging of -beleving, geslacht, leeftijd, handicap, woonplaats, inkomen of seksuele geaardheid. Bijgevolg kan geen beroep worden gedaan op cultuurrelativisme om de aantasting van de fundamentele vrijheden, waarden en rechten te rechtvaardigen.

De nieuwe strategienota moet overeenstemmen met het internationale en Europese beleid op het vlak van gender om te komen tot duurzame ontwikkeling en moet daar ook actief toe bijdragen. Zij moet ook bijdragen aan de verwezenlijking van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in het kader van de post-2015-agenda, aan de uitvoering van het Europese genderactieplan, aan de uitvoering van het Actieprogramma van de internationale Conferentie voor Bevolking en Ontwikkeling en de beslissingen van de toetsingsconferenties, aan de uitvoering van het Actieplatform van Beijing en de beslissingen van de toetsingsconferenties, van het CEDAW-verdrag en meer algemeen ook van de mensenrechtenverdragen.

De visie is gericht op de lange termijn en berust op een concrete aanpak met een operationeel actieplan en doeltreffende instrumenten voor monitoring. Bovendien zijn er ook voldoende financiële middelen voorzien voor de uitvoering.

Om te voldoen aan de verbintenissen van de internationale gemeenschap, moet de Belgische samenwerking tegen 2030 de resultaten van het actieplan van de strategienota bereiken.

b. Aanpak

Om te komen tot gelijke rechten en gelijke kansen moet genderintegratie worden gezien als een veranderingsproces op basis van een tweesporenbenadering, en ook als een verandering binnen de instellingen en de programma's van de ontwikkelingssamenwerking. Bovendien vergt het werken aan gendergelijkheid ook dat mannen en jongens worden betrokken bij het veranderingsproces.

De tweesporenbenadering omvat steun aan specifieke acties om de gelijkheid te bevorderen enerzijds en aan de transversale integratie van gender (*gender mainstreaming*) anderzijds.

Specifieke acties of positieve acties zijn bijkomende acties die gericht zijn op het bevorderen van de gelijkheid van vrouwen en mannen. Zij zijn bedoeld om discriminatie te bestrijden door de ongelijkheid die nog altijd bestaat tussen mannen en vrouwen te beperken of op te heffen.

Gender mainstreaming is een benadering die ervoor wil zorgen dat de genderdimensie wordt opgenomen in het hele beleid, op alle niveaus en doorheen alle activiteiten, maatregelen, programma's, instrumenten, enz., door de actoren die meestal betrokken zijn bij het opmaken van dit beleid. Om duurzaam te zijn, moeten ook de actoren die uitgesloten zijn van de besluitvormingsprocessen betrokken worden.

De uitvoering van *gender mainstreaming* vereist specifieke aandacht en middelen voor het ontwikkelen van kennis, vaardigheden en instrumenten (informatiesessies, vorming, checklists, enz.).

De twee benaderingen zijn complementair en moeten tegelijk worden gehanteerd om binnen de ontwikkelingssamenwerking te komen tot een coherent gelijkheidsbeleid.

Bijvoorbeeld: een project dat gericht is op het ondersteunen van agro-ecologie, moet resultaten hebben op het vlak van verbeterde landbouwtechnieken en openstelling van de markt, die belangrijk zijn voor zowel vrouwen als mannen afhankelijk van hun taken (*mainstreaming*), maar ook een specifiek resultaat dat bijvoorbeeld ingaat op het probleem van geweld in de gemeenschap (specifieke acties).

Deze twee benaderingen (specifieke acties en *gender mainstreaming*) kunnen op hun slechts resultaten bereiken wanneer alle actoren in Noord en Zuid het verbod op discriminatie erkennen als fundamenteel recht in overeenstemming met het CEDAW-verdrag en de Verklaring van de Mensenrechten (1948) en er ook politieke wil bestaat om dit recht te respecteren.

Ten slotte moet de genderstrategie ook worden ontwikkeld op basis van 'gendertransformatieve benaderingen'⁵, dat wil zeggen benaderingen die de sociale en machtsnormen in vraag stellen die aan de basis liggen van de houdingen en gedragingen van de twee geslachten en die erop wijzen hoe belangrijk het is om de volwaardige deelname van mannen en vrouwen aan het gezinsleven en de volledige integratie van vrouwen in het gemeenschapsleven te bevorderen.

c. Basisprincipes

De genderstrategie berust op een aantal basisprincipes die de achtergrond vormen van alle acties om de gelijkheid van vrouwen en mannen te bevorderen in de Belgische ontwikkelingssamenwerking. We gaan hieronder dieper in op de belangrijkste principes: 1) de mensenrechtenbenadering en het principe van non-discriminatie; 2) de nood aan politieke wil in zowel het Noorden als het Zuiden; 3) de nood aan engagement van alle betrokken partijen; 4) de transparantie van het beleid en het afleggen van rekenschap (*accountability*); 5) de coherentie van het Belgisch beleid; en 6) het eigenaarschap van het beleid (*ownership*) en het afstemmen op de nationale prioriteiten.

Allereerst kent **een mensenrechtenbenadering** aan vrouwen en mannen mensenrechten toe op basis van het **principe van non-discriminatie**, dat stelt dat mensenrechten inherent zijn aan elke persoon, ongeacht zijn of haar etnische achtergrond, geloofsovertuiging of -beleving, geslacht, leeftijd, handicap, woonplaats, inkomen of seksuele geaardheid. Bijgevolg kan geen beroep worden gedaan op cultuurrelativisme om de aantasting van de fundamentele rechten te rechtvaardigen.

Om de genderstrategie vervolgens volledig te kunnen verwezenlijken op het terrein, moet de **politieke wil, zowel in het Noorden als in het Zuiden** zich onder andere vertalen in voldoende kennis en aanvaarding van de strategienota, passende menselijke en financiële middelen en interventies die tegelijk problemen van genderongelijkheid willen voorkomen en verhelpen.

---

⁵ State of World Population 2013, UNFPA, 2013, p. 94.

Om bovendien doeltreffend en haalbaar te zijn, vereist de genderstrategie een **engagement van alle stakeholders** op alle niveaus en in alle stadia van de interventies, opdat iedereen gendergelijkheid zou beschouwen als een taak waarvoor hij of zij op doeltreffende wijze de verantwoordelijkheid opneemt.

De regeringen van zowel de donorlanden als de ontwikkelingslanden moeten ook blijk geven van **transparantie** over hun beleid en **rekenschap afleggen** aan het maatschappelijk middenveld en aan elkaar (*accountability*). Dit veronderstelt dat alle ontwikkelingspartners een beleid hanteren waarbij relevante informatie wordt verspreid.

Een van de essentiële principes om ervoor te zorgen dat de ontwikkelingssamenwerking op het vlak van gendergelijkheid vruchten kan afwerpen is **de coherentie van het Belgische beleid**. Daarvoor moet erop worden toegezien dat de uitvoering van alle ontwikkelingsbeleid (op het vlak van handel, financiën, migratie, energie, milieu, enz.) niet leidt tot het bestendigen of het vergroten van de genderongelijkheid.

Ten slotte moeten de kansen en de strategieën van de plaatselijke bevolking ter ondersteuning van de gendergelijkheid voorrang krijgen. Dit noemen we het **eigenaarschap van het beleid** (*ownership*) en **de afstemming op de nationale prioriteiten**. Het is immers van cruciaal belang om de interventies aan te passen aan de lokale context om ervoor te zorgen dat ze aanvaard en uitgebreid worden en haalbaar zijn.

4- Doelstellingen

De belangrijkste doelstelling van de strategie moet erin bestaan gendergelijkheid, de empowerment en de rechten van vrouwen en meisjes evenals een gelijke deelname van vrouwen en mannen aan de (politieke, economische, sociale en culturele) machtsdomeinen te bevorderen als prioriteit voor duurzame ontwikkeling. Dit doel kadert in een strategie gericht op mensenrechten en sociale rechtvaardigheid.

De minister en zijn administratie (DGD) zijn verantwoordelijk voor de goede uitvoering, monitoring en evaluatie van de strategienota.

De uitvoering van de dubbele benadering van *gender mainstreaming* en *genderspecifieke acties* vereist dan weer het identificeren van prioritaire sectoren, die in de eerste plaats afhangen van de noden op het terrein in de begunstigde landen en van de combinatie met de deskundigheid die in België beschikbaar is.

Voor de monitoring en evaluatie moeten zowel kwantitatieve als kwalitatieve indicatoren worden aangeduid (zie de – niet-exhaustieve – lijst in de bijlage). Bovendien moet de ‘gender policy marker’ juist worden gebruikt om correcte informatie te leveren voor intern en ook extern gebruik (dit vergt een inzicht in het concept).

Om dit belangrijkste doel te verwezenlijken ***zijn vier specifieke doelstellingen vastgesteld voor de strategienota:***

- In België stimuleert de regering alle actoren van de ontwikkelingssamenwerking om daadwerkelijk rekening te houden met gender in hun instelling en in hun Noordprogramma's.
- De genderbenadering wordt toegepast in alle sectoren van de Belgische samenwerking (*mainstreaming*) en maakt steun mogelijk aan specifieke interventies ten gunste van de empowerment van vrouwen.
- De empowerment van vrouwen en meisjes wordt versterkt in alle activiteitensectoren.
- De preventie en bestrijding van geweld (fysiek, psychologisch, mensenhandel, seksuele uitbuiting, ...) op basis van geslacht en de strijd tegen straffeloosheid worden op structurele wijze versterkt in de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

Doelstelling 1. In België stimuleert de regering alle actoren van de ontwikkelingssamenwerking om rekening te houden met gender in hun instelling en in hun Noordprogramma's

Resultaten	Indicatoren	Activiteiten
<p>R1. De actoren van de samenwerking in het Noorden hebben een gemeenschappelijke kennis en eigenaarschap van de verschillende concepten, noties en methodologische benaderingen met betrekking tot gender.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal (klassieke en e-learning) vormings- /sensibiliseringssessies over de basisprincipes van gender vanuit het oogpunt van de mensenrechten die het personeel van de DGD, ngo's, universiteiten, BIO, BTC, enz. en vooral de leden van het management hebben gevolgd en waarvoor ze ook zijn geslaagd. • Het aantal interventies van de DGD om de actoren van de ontwikkelingssamenwerking te stimuleren om rekening te houden met gender in hun instelling en hun Noordprogramma's. • Uit de resultaten van het onderzoek van de actoren van de samenwerking blijkt een gendercompetentie. • Gelijkheid van mannen en vrouwen bij het toekennen van beurzen voor uitwisseling van jonge onderzoekers en leerkrachten, waarbij erover gewaakt wordt om horizontale segregatie te vermijden (concentratie van mannelijke of vrouwelijke onderzoekers in bepaalde disciplines). • Het aantal curricula van onderwijsprogramma's en voor 	<ul style="list-style-type: none"> • De verschillende concepten verduidelijken en bekend maken (gender, genderrechtvaardigheid en gendergelijkheid, de dubbele benadering: <i>gender mainstreaming</i> en <i>genderspecifieke acties</i>, mannelijkheid, vrouwelijkheid, gendermarker, ...) • De contracten tussen de Belgische regering en de actoren van de internationale samenwerking hebben een genderdimensie. • Permanente vorming over gender organiseren voor alle actoren van de samenwerking (ambtenaren (DGD, ambassades), attachés, ngo's, BTC, BIO, enz.). Die vorming is verplicht en er moet ook persoonlijk werk voor worden verricht (in België en/of op het terrein). Zij is gebaseerd op een methodologie die de theoretische benadering combineert met de sociale praktijk en met de analyse van mislukkingen en het aantonen van goede praktijken. • Het vormingsprogramma moet onder andere een overzicht voorzien van het geweld tegen vrouwen en meisjes (GTVM) in het internationale regelgevende kader en over de manier waarop de uitvoering kan worden

	<p>ontwikkelingseducatie die aandacht besteden aan de thema's gender en ontwikkeling.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De actoren van de samenwerking maken op correcte wijze gebruik van de gendermarkers (Gender Policy Marker & Gender Budget Scan). 	<p>besproken in de beleidsdialoog.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informatie- en vormingssessies organiseren over de Gender Policy Marker en de Gender Budget Scan. • De vorming moet worden gegeven door genderdeskundigen. • Vorming verstrekken over en werken aan de mechanismen die het mannelijke overwicht bestendigen, met name via genderstereotypen. • Gendergelijkheid opnemen in de onderwijsprogramma's (universitair – master- en doctoraatscripties – hogescholen, ...) en in de ontwikkelingseducatie in Noord en Zuid.
<p>R2. Gender is ingeburgerd in onze instellingen in het Noorden en onze deskundigheid wordt erkend op internationaal niveau.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Genderintegratie maakt deel uit van de visie en de missie van de instelling. • Kennis van gender is een selectie criterium in het aanwervingsbeleid. • Er bestaat pariteit tussen mannen en vrouwen in de besluitvorming. • Het aantal seminars en colloquia dat de instelling per jaar organiseert over genderthema's. • Er bestaat een nauwe samenwerking tussen de verschillende instellingen en vooral met de <i>gender machinery</i> in 	<ul style="list-style-type: none"> • Een bedrijfscultuur ontwikkelen die de gelijkheid van vrouwen en mannen ondersteunt met behulp van allerlei middelen: institutionele documenten, deelname van vrouwen aan de organen van de besluitvorming (RVB, AV), permanente vorming (zie R1), zowel in het Noorden als het Zuiden. • Genderleerstoelen (of wetenschappelijke bijeenkomsten) organiseren aan de universiteiten in het Noorden en het Zuiden, om het voortbestaan van de expertise en de programma's te verzekeren. • Een fonds ontwikkelen om

	België.	internationale publicaties over gender te bevorderen.
R3. Gender is geïntegreerd in de samenwerkingsprogramma's in het Noorden.	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal Noordprogramma's waarin een genderaanpak vervat zit. • Het kennisniveau van begeleiders en lesgevers die verantwoordelijk zijn voor het Noordprogramma in hun instelling. • Het niveau van kennis en van toepassing van de dubbele genderbenadering. • De Gender Budget Scan wordt toegepast voor het opvolgen van de engagementen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gender zit vervat in het Noordprogramma (Trade for Development Centre, Infocycle, Kleur Bekennen, Noordprogramma's van de indirecte samenwerking, ...). • In de vormings- en sensibiliseringsprogramma's wordt de dubbele benadering gebruikt om gender te integreren.

Doelstelling 2. De genderbenadering wordt toegepast in alle sectoren van de Belgische samenwerking (mainstreaming) en maakt steun mogelijk aan specifieke interventies ten gunste van de empowerment van vrouwen

Resultaten	Indicatoren	Activiteiten
<p>R1. Er bestaat een politieke wil om gender te integreren in alle sectoren van de samenwerking.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De aanwezigheid van genderaspecten in de beleidsteksten van de samenwerking en in de verslagen van de beleidsdialoog tussen DGD, de begunstigde landen en de ANGS. • De hoogte van de budgetten voorzien voor gendergevoelige activiteiten (Gender Policy Marker & Gender Budget Scan). • Het standpunt dat België inneemt in de dialoog op hoog niveau (politiek, sectorieel). • De instellingen hebben een genderfocuspunt, met name op het niveau van het management. • België is steeds actiever in de opvolging van engagementen die het heeft genomen in het kader van de Belgische samenwerking, 	<ul style="list-style-type: none"> • De genderrelaties en de gelijke rechten voor vrouwen en mannen vormen een integraal onderdeel van de beleidsdialoog (ook beleidsdialoog met ngo's, universiteiten, BTC, BIO, steden en gemeenten, ...) • België moet een dialoog op hoog niveau aangaan over genderthema's, ook met de landen van het Zuiden (bv. beleidsdialoog op hoog niveau in Genève over de uitvoering van resolutie 1325 in de DRC) • Tijdens de gemengde commissies⁶ pleit België voor internationale verdragen die nog niet zijn geratificeerd door zijn partners. • De instellingen van het maatschappelijk middenveld die werken rond het genderthema, worden geraadpleegd bij de voorbereiding van samenwerkingsakkoorden (met name bij de voorbereiding van gemengde commissies). • De Adviesraad Gender en Ontwikkeling moet enerzijds op de hoogte worden gehouden van de beleidsdialoog die België voert en anderzijds adviezen formuleren en de dialoog opvolgen. • De DGD zorgt voor instrumenten voor monitoring van de genderintegratie in de

⁶ Definitie: dialoog tussen België en zijn partnerlanden om de Indicatieve Samenwerkingsprogramma's (ISP) op te stellen.

	<p>meer bepaald met betrekking tot GTVM.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het aantal landen waarin België de (co-)lead neemt in de thematische en technische groepen binnen de gemeenschap van technische en financiële partners. • De aanwezigheid van acties, maatregelen, projecten met een genderdimensie in de algemene beleidsnota. • Het aantal contracten met een genderdimensie in verhouding tot het totale aantal contracten. • De procedures die zijn voorzien om bij openbare aanbestedingen rekening te houden met de genderdimensie. • Het aantal openbare aanbestedingen met een genderdimensie in verhouding tot het totale aantal openbare aanbestedingen. • Procedures die zijn voorzien om in de subsidies rekening 	<p>ontwikkelingsprogramma's en -projecten.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gender is aanwezig in de gemeenschappelijke contextanalyses. • Uitwerking van sectoriële beleidsteksten die coherent zijn met het genderbeleid van het betrokken land. • Actieve medewerking van het personeel van de ambassade aan werkgroepen van de bestaande donoren over gender (en vooral over GTVM) of de proactieve ontwikkeling van initiatieven of raadplegingen over specifieke problemen en/of kansen in de strijd voor gendergelijkheid. • De aanwezigheid van België op het niveau van de internationale gemeenschap bevorderen (bureaus (bv. OECD/DAC Gendernet), platformen (bv. AWID), netwerken voor capaciteitsopbouw (Learn4Dev), technische netwerken (Practitioners' Network), deelname aan de CSW, ...).
--	---	---

	<p>te houden met de genderdimensie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het aantal subsidies met een genderdimensie in verhouding tot het totale aantal subsidies. 	
<p>R2 De Belgische internationale samenwerking besteedt bijzondere aandacht aan de capaciteitsversterking van de <i>gender machinery</i> en van organisaties van het maatschappelijk middenveld (in België en in de partnerlanden).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De evolutie van de budgettaire bedragen bestemd voor de versterking van organen voor het gendermechanisme (Gender Monitoring Office, Observatoria, 'Genderministeries', Genderfocuspunten van sectoriële ministeries, ...) • Jaarlijks budget bestemd voor programma's voor capaciteitsversterking van organisaties uit het maatschappelijk middenveld die actief zijn op het vlak van gender. 	<ul style="list-style-type: none"> • Onafhankelijke nationale observatoria of observatoria van het maatschappelijk middenveld voor de pre-2030-agenda, die zal instaan voor monitoring en evaluatie van de gendergelijkheid in België en in onze partnerlanden (waaronder ook onderzoek en studie). • Steun aan universitair onderzoek dat instaat voor monitoring en evaluatie van de genderintegratie (vooral op digitale wijze). • Een fonds ontwikkelen voor de ondersteuning van organisaties van het maatschappelijk middenveld die actief zijn op het vlak van gender.
<p>R3. Gender is aanwezig in alle sectoren van de samenwerking (landbouw en voedselzekerheid, klimaatverandering, solidaire economie, water, gezondheid, onderwijs, infrastructuur, ...).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De actoren van de samenwerking hebben de competenties om genderindicatoren op te stellen voor de verschillende sectoren van de samenwerking (checklist in bijlage). • De bedragen van de voorziene 	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkeling en gebruik van instrumenten die het mogelijk maken om rekening te houden met gender in verband met de verschillende sectoren (landbouw en voedselzekerheid, klimaatverandering, solidaire economie, water infrastructuur, ...). • Versterking van het overleg tussen de actoren van de samenwerking (ARGO, BE-GENDER, BECAUSE-HEALTH, EDUCAID, Buitenlandse

	<p>budgetten zijn voldoende om de activiteiten uit te voeren (zie R2).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gender zit vervat in de verschillende documenten van het sectoriële beleid. • De programma's (voor de landen en voor de indirecte samenwerking) houden rekening met de praktische noden en de strategische genderbelangen en berusten op genderanalyses. • De contextanalyses zijn genderspecifiek en voor het opstellen ervan wordt een beroep gedaan op genderdeskundigen. 	<p>Zaken, ngo's, indirecte samenwerking, bilaterale samenwerking, multilaterale samenwerking, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, enz.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Steun aan de invoering van een 'digitaal gendernetwerk van deskundigen, academici, wetenschappers, mensen uit het werkveld', dat de verschillende diensten en kanalen betreft (BTC, BIO, universiteiten, ngo's, vrouwenorganisaties, maatschappelijk middenveld), uitgaande van de noden en kennis van de dossierbeheerders en de beleidsverantwoordelijken die een nieuw beleid ontwikkelen, een nieuwe strategie (bv. personen die verantwoordelijk zijn voor de strategie voor duurzame ontwikkeling). • Integratie van gender in alle stadia van de samenwerking, zowel in de voorbereidende fase als in de ontwikkeling/monitoring /evaluatie van de programma's, initiatieven en interventies. • Ontwikkeling van kwantitatieve en kwalitatieve genderspecifieke en gendergegevens (waaronder ook indicatoren), voor de verschillende sectoren van de samenwerking die verband houden met de indicatoren van de Doelstellingen voor Duurzame Ontwikkeling. • Bijdrage aan het versterken van genderspecifieke gegevens, onder andere door steun aan organisaties van het maatschappelijk middenveld en de <i>gender machinery</i>, en ook
--	---	---

		<p>aan multilaterale organisaties (zoals het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties en UNIFEM) en aan onderzoeksinstellingen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het organiseren van uitwisselingsmissies van universiteiten en organisaties van het maatschappelijk middenveld: N/Z/N • Mannen en jongens betrekken bij genderspecifieke en sectoriële projecten en programma's. • De oproepen, aanvragen en selectie van programma's en projecten moeten worden onderworpen aan een genderscreening. • Steun aan universitair onderzoek over het genderthema in de verschillende sectoren van de samenwerking. • De Belgische ambassade (attachés voor ontwikkelingssamenwerking in samenwerking met diplomaten) maakt een context-/baseline-analyse (die rekening houdt met het regelgevend kader op het vlak van GTVM en de mate van uitvoering daarvan) met betrekking tot GTVM, met bijdragen van het maatschappelijk middenveld in de partnerlanden en in België.
--	--	--

Doelstelling 3. De empowerment van vrouwen en meisjes wordt in haar individuele en collectieve dimensie versterkt in alle activiteitensectoren

Resultaten	Indicatoren	Activiteiten
<p>R1. Er bestaat een diepgaander deskundigheid (in het Noorden en in het Zuiden) op het vlak van gender en ontwikkeling.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De database van genderexpert(e)s in België en in het Zuiden is up to date (zie O2R3). • Het aantal onderzoeken over het proces van empowerment van vrouwen. • Het aantal publicaties op internationaal niveau van de Belgische genderexpert(e)s (in samenwerking met expert(e)s uit de partnerlanden). • Het aantal vrouwen met een verantwoordelijke functie in de ontwikkelingsinstellingen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vorming van expert(e)s op het vlak van gender en ontwikkeling in het Noorden en het Zuiden, die in staat zijn om de lacunes op het vlak van gendergelijkheid vast te stellen. • Steun aan wetenschappelijk onderzoek en onderzoeksacties (op basis van de kennis van het thema gender en ontwikkeling bij de actoren op het terrein). • Vrouwen promoten in de wetenschappelijke en academische wereld die werken rond het thema gender en ontwikkeling.
<p>R2. Vrouwen hebben een economische autonomie ontwikkeld.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal projecten met een G2- of G1-marker. • Het aantal actoren van de samenwerking die de Gender Budget Scan opnemen in de monitoring van hun interventies. • Het aantal projecten met een voldoende hoog budget (gender budgeting). 	<ul style="list-style-type: none"> • Steun aan programma's en projecten die de deelname van vrouwen aan de economie opwaarderen (microkredieten, specifieke scholing, economische ketens, ...) • Steun aan permanente programma's van basisvorming en technische scholing in verband met de praktische en strategische noden van vrouwen (die onder andere vrouwen toegang bieden tot nieuwe aangepaste technologieën).

	<ul style="list-style-type: none"> • Zie de indicatoren met betrekking tot de toegang tot en de zeggenschap over natuurlijke, technologische, financiële en menselijke hulpmiddelen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Steun aan een veilige toegang (op lange termijn) van vrouwen tot de verschillende natuurlijke, technologische, financiële en menselijke hulpmiddelen (water, grond, werktuigen, kredieten, ...).
R3 Vrouwen zijn aanwezig en zichtbaar in de politieke ruimte.	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal interventies /actoren dat werkt aan de versterking van vrouwen in de politiek. • Het aantal vrouwen op de kieslijsten op een verkiesbare plaats. • Aanwezigheid en duur van die aanwezigheid van vrouwen in belangrijke politieke functies (ook bij de ambtenaren van de buitenlandse carrière: diplomaten, attachés voor ontwikkelingssamenwerking, ...) • Het aantal resoluties met aandacht voor gender dat is ingediend door vrouwen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Invoering van voorlichtingsprogramma's voor vrouwen over het analyseren van politieke programma's en het belang van hun betrokkenheid bij de programma's en in politieke functies. • Steun aan het proces van het opzetten van advocacy voor gendergelijkheid. • Invoering van een systeem van kinderopvang of collectieve activiteiten voor kinderen. • Steun aan gerichte leiderschapsvorming voor vrouwen. • De aanwezigheid van vrouwen op politiek vlak opvolgen op basis van de tabellen in de bijlage (verkiezingen en besluitvorming).
R4. Er zijn veranderingen in de houding en de sociale normen in het Noorden en het Zuiden.	<ul style="list-style-type: none"> • Evolutie van de mentaliteit (via onderzoek en enquêtes op het terrein). • Het aantal wetten of strategieën voor de toepassing van opgestelde 	<ul style="list-style-type: none"> • Steun aan het maatschappelijk middenveld dat sensibiliseert over normen en houdingen. • Steun aan het maatschappelijk middenveld dat advocacywerk uitvoert dat invloed heeft op het beleid inzake de normen en houdingen en de

	<p>wetten (tweejaarlijks onderzoek).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het bestaan en de werking van een fonds ter ondersteuning van de capaciteitsversterking van organisaties van het maatschappelijk middenveld. 	<p>wetten voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Steun aan het opstellen van nieuwe wetten die gelijke rechten voor vrouwen en mannen mogelijk maken (bijvoorbeeld: wet over politieke pariteit, wet op vrouwelijke genitale verminking, wet voor bestrijding van GTVM, voor gelijke rechten op toegang tot hulpmiddelen, ...). • Steun aan de uitvoering van wetten die gelijke rechten mogelijk maken (toegang tot hulpmiddelen, erfrecht, geweld, ...) . • De programma's en projecten dringen aan op de medeverantwoordelijkheid van vrouwen en mannen in het gezin en bij de deelname aan de ruimte voor maatschappelijke vertegenwoordiging.
--	---	---

Doelstelling 4. De preventie en bestrijding van geweld (fysiek, psychologisch, mensenhandel, seksuele uitbuiting, ...) op basis van geslacht en de strijd tegen straffeloosheid worden op structurele wijze versterkt in de Belgische ontwikkelingssamenwerking

Resultaten	Indicatoren	Activiteiten
R1. De capaciteiten van het personeel van ontwikkelingssamenwerking zijn versterkt.	De medewerkers van de FOD (op het terrein en in Brussel) hebben een goed inzicht in concepten als empowerment, gender, gendergerelateerd geweld, geweld tegen vrouwen en meisjes, schadelijke praktijken (zoals genitale verminking).	<ul style="list-style-type: none"> • Analyse van de specifieke noden van de medewerkers. • Organisatie van vorming 'op maat' door externe deskundigen op het vlak van GTVM.
R2. Het uitschakelen van GTVM is op transversale wijze opgenomen in de Belgische ontwikkelingssamenwerking en humanitaire interventies.	Er wordt op transversale wijze rekening gehouden met de preventie van GTVM tijdens de verschillende fasen van de projecten/ programma's van de ontwikkelingssamenwerking, bijvoorbeeld door de risico's van geweld tot een minimum te beperken via programma's die mikken op de empowerment van vrouwen en meisjes, basisvorming (onderwijs over normen en houdingen op het vlak van GTVM, gericht op vrouwen en mannen) en door gendergelijkheid te bevorderen via alle programma's van de ontwikkelingssamenwerking.	<ul style="list-style-type: none"> • Vorming op het gebied van gendergelijkheid en GTVM, rekening houdend met de expertise die op het terrein wordt ontwikkeld door de netwerken van vrouwen. • Contextanalyse op het gebied van GTVM. • Opstellen van richtlijnen voor de ngo's en de multilaterale actoren voor een transversale aanpak van GTVM in de samenwerkingsprogramma's, rekening houdend met de expertise die op het terrein wordt ontwikkeld door de netwerken van vrouwen.
	In de samenwerkingsprogramma's en de andere documenten van de samenwerking wordt systematisch aandacht besteed aan GTVM. Vrouwen en meisjes worden veeleer beschouwd als 'actoren van verandering' in plaats van als passieve ontvangers van hulp.	<ul style="list-style-type: none"> • Vorming op het gebied van gendergelijkheid en GTVM. • Contextanalyse op het gebied van GTVM.
	Vrouwen en meisjes uit verschillende milieus (waaronder ook slachtoffers van geweld) worden geraadpleegd tijdens de verschillende fasen (bv. identificatie,	<ul style="list-style-type: none"> • Vorming op het gebied van gendergelijkheid en GTVM. • Contextanalyse op het gebied van GTVM.

	uitvoering, monitoring en evaluatie), zowel in de projecten en programma's van de ontwikkelingssamenwerking als bij humanitaire interventies.	
R3. De deelname van mannen en jongens aan programma's in verband met GTVM is toegenomen.	<ul style="list-style-type: none"> • Het dossier waarin de interventies worden geformuleerd (niet enkel in de bilaterale samenwerking), meldt een grotere deelname van niet alleen vrouwen en meisjes maar ook van mannen en jongens aan programma's die verband houden met GTVM. • Op basis van de evaluaties van de programma's lijken meer mannen en jongens deel te nemen aan programma's die verband houden met GTVM. 	Mannen en jongens dragen de boodschap van publiekscampagnes uit om het beleid in het Zuiden te sensibiliseren en te beïnvloeden.
R4. Zowel in het Noorden als het Zuiden zijn de capaciteiten versterkt van de ngo's en vrouwenorganisaties en ook van andere organisatie uit het maatschappelijk middenveld en van de overheidsactoren die strijden tegen GTVM.	De politieke boodschap, de strategische planning en de allianties van vrouwenorganisaties, ngo's en andere organisaties uit het maatschappelijk middenveld, die op nationaal niveau werken aan advocacy in verband met GTVM, zijn kwalitatief versterkt.	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële steun (bv. op het vlak van deelname van vrouwen die strijden voor vrouwenrechten aan de internationale mechanismen voor mensenrechten: CEDAW, EPU, CSW). • Vorming/capaciteitsversterking (uitwisseling, beurzen voor vorming).
	Het bereik en de kwaliteit van de publiekscampagnes van lokale vrouwenorganisaties en ngo's en andere organisaties uit het maatschappelijk middenveld die publiekscampagnes organiseren voor een verandering van de normen en gebruiken op het vlak van GTVM, zijn vergroot.	Vorming/capaciteitsversterking (uitwisseling, beurzen voor vorming).
	Het bereik, de programmamethodologie, de monitoring en evaluatie van lokale vrouwenorganisaties en ngo's en de andere organisaties van het maatschappelijk middenveld, die via hun programma's de empowerment van vrouwen en meisjes	Financiële steun en vorming/capaciteitsversterking (uitwisseling, beurzen voor vorming).

	bevorderen, zijn toegenomen. Het maatschappelijk middenveld in het Zuiden meldt een toegenomen bewustzijn bij de politie, militairen en gezondheidswerkers op het vlak van GTVM.	Vorming voor de politie, militairen en gezondheidswerkers op het gebied van GTVM.
R5. De multilaterale initiatieven in de strijd tegen GTVM zijn versterkt.	Multilaterale initiatieven als het Trustfonds van de Verenigde Naties ter Ondersteuning van de Acties voor de Eliminatie van Geweld tegen vrouwen, de speciaal rapporteur voor geweld tegen vrouwen, UNIFEM, de financiering van JPO- en UNV-functies op het gebied van GTVM zijn in staat om meer (en grootschaliger) programma's op te zetten.	<ul style="list-style-type: none"> • De Belgische ontwikkelingssamenwerking voorziet een structurele financiering in het kader van de multilaterale samenwerking.
R6. De strijd tegen mensenhandel en seksuele uitbuiting is versterkt.	<ul style="list-style-type: none"> • Zichtbaarheid van de problematiek van de mensenhandel en seksuele uitbuiting. • Afname van de seksuele uitbuiting. 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek uitvoeren dat de aandacht vestigt op mensenhandel en seksuele uitbuiting van vrouwen en meisjes en jongens. • Werken aan de mechanismen die geweld bestendigen in verband met traumatische herinneringen.

1- Monitoring en evaluatie

De evaluatie Gender en Ontwikkeling in de Belgische Samenwerking toont dat er een grote kloof bestaat tussen het beleid voor gendergelijkheid en de praktische uitvoering ervan, vooral omwille van de toenemende impliciete en expliciete weerstand binnen ontwikkelingsorganisaties, zowel in het Noorden als het Zuiden. De resultaten kunnen slechts duurzaam zijn als ze kunnen worden ingebed in een omgeving die van gendergelijkheid een politieke prioriteit wil maken.

Om lessen te trekken uit het verleden en zo toe te zien op de verplichte uitvoering van de genderstrategie op het terrein, moeten mechanismen voor een doeltreffende en nauwkeurige monitoring en evaluatie worden opgezet. Dergelijke mechanismen veronderstellen (dat):

- Alle initiatieven van de samenwerking (samenwerkingsprogramma, samenwerkingsakkoorden, ngo-programma's, sectorprogramma's, ontwikkelingsprojecten, ...) moeten uitgaan van een dubbele aanpak;
- Het verspreiden van modellen van goede praktijken moet worden aangemoedigd, zoals de ontwikkeling van mechanismen en instrumenten die nuttig kunnen zijn voor het bevorderen, het monitoren en evalueren van gendergelijkheid. Als voorbeeld vermelden we hier een 'genderchecklist' voor de verschillende sectoren, concrete richtlijnen over de manier waarop gendergelijkheid kan worden verwezenlijkt in een ontwikkelingsprogramma/-project (inhoud, personeel, resultaten), referentiedocumenten die de verschillende noden van vrouwen en mannen in de prioritaire sectoren vermelden, prestatie-indicatoren en het oprichten van onafhankelijke nationale observatoria;
- Het systematisch toepassen van de Gender Policy Marker en de invoering van de Gender Budget Scan (zie bijlage);
- De DGD stelt genderevaluatiecriteria op voor de erkenning van ngo's en die moeten in de afweging altijd dezelfde waarde hebben;
- Het invoeren van regelmatige evaluaties, zowel op geografisch vlak als op het gebied van thema's en sectoren, door te steunen op de expertise van universiteiten, ngo's en lokale onderzoekers. Bovendien moeten die evaluaties absoluut tussentijds gebeuren om op het juiste moment aanpassingen en correcties mogelijk te maken. Dit kan onder andere concreet gebeuren door kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar de kennis, capaciteiten en acties van de Belgische ontwikkelingsactoren, maar ook naar het succes van de acties op het terrein;
- Een digitale monitoring en een systematische aanpassing van de nota, op basis van overleg, verslaggeving (onder andere aan het parlement) en evaluatie van de uitvoering door en met alle betrokken actoren (workshops, enz.), opdat de nieuwe nota kan voldoen aan de verwachtingen en noden van iedereen en inspelen op de ontwikkelingen en uitdagingen op internationaal vlak;
- Voor een sterk beleid op het vlak van gendergelijkheid moeten passende financiële, menselijke en logistieke middelen ter beschikking worden gesteld over een lange periode, zowel voor de specifieke acties als voor *gender mainstreaming*.

6- Bijlagen

a. Definities

Gender

Het woord gender is een Engelse term, die sinds de jaren 1980 algemeen wordt gebruikt. Het concept van gender leidt tot een complexe denkwijze die berust op de constructie van sociale verhoudingen, machtsverhoudingen en de rolverdeling tussen vrouwen en mannen, hun evolutie in de tijd en in de ruimte waar die worden veranderd door interne en externe factoren. De genderbenadering maakt het mogelijk om de evolutie en de diversiteit van die verhoudingen tussen mannen en vrouwen te begrijpen en te onderzoeken. Wij stellen vijf toegangspoorten of zienswijzen voor die elkaar aanvullen en onderling verrijken:

- gender als een sociale constructie die verschilt van het biologische geslacht;
- gender als een geheel van asymmetrische en hiërarchische rollen en relaties tussen mannen en vrouwen (opgenomen in de tijd-ruimte en in de geografische ruimte);
- gender in verband met de grote politieke stromingen;
- gender in verband met de subjectiviteit in de reproductie van de ongelijkheid tussen de geslachten;
- gender als systemische benadering.

Empowerment

Empowerment wordt gezien als een proces van sociale verandering en verandering van de (individuele en collectieve) identiteit voor sociale rechtvaardigheid. Empowerment heeft zowel te maken met economische, politieke als sociale aspecten en is dus multisectorieel. Gender en empowerment zijn twee intrinsiek met elkaar verbonden concepten, de empowerment van vrouwen en mannen gaat uit van de analyse van de sociaal-culturele constructie van de rollen van vrouwen en mannen in de samenleving en van de daaruit voortkomende gevolgen vanuit economisch, sociaal-cultureel en politiek oogpunt, dat wil zeggen: genderanalyse. Empoderamiento voegt aan de notie van gender het feit toe dat individuen, vrouwen en mannen, actoren van verandering zijn. Empowerment verwijst naar het individu, naar de macht die het individu kan hebben over zijn of haar eigen leven, op de ontwikkeling van zijn of haar identiteit en ook naar het collectieve, naar de macht van individuen binnen de groep in een collectieve visie van het omgaan met de samenleving en de politiek. Het proces van verwerving van sociale en politieke empowerment wordt op die manier gezien als een dynamiek, die ervan uitgaat dat de participatie van vrouwen onontbeerlijk is voor ontwikkeling en dat er een verband bestaat tussen de empowerment van vrouwen en hun participatie aan duurzame ontwikkeling (Le Monde selon les femmes, Essentiel genre nr. 10). (Dit concept is jammer genoeg misbruikt door de ontwikkelingsinstellingen en in bepaalde gevallen is het gereduceerd tot zijn economische aspect).

Gender budgeting

Dit betekent 'het toepassen van de geïntegreerde benadering van gendergelijkheid in het budgettaire proces. Dit veronderstelt een evaluatie van de bestaande budgetten vanuit genderoogpunt op alle niveaus van het budgettaire proces, en ook een herschikking van de

inkomsten en uitgaven om de gelijkheid tussen vrouwen en mannen te bevorderen' (Raad van Europa).

Gender policy marker

De 'gender policy marker' verwijst naar het notificatiesysteem van het Comité voor Ontwikkelingshulp (DAC) van de OESO, en is bedoeld om de vorderingen bij het integreren van de genderdimensie in de ontwikkelingsinterventies te kunnen nagaan. Het gaat om een beoordelingssysteem dat werkt met 3 waarden:

- Waarde 2: de interventie is hoofdzakelijk gericht op gendergelijkheid.
- Waarde 1: de interventie draagt bij aan gendergelijkheid.
- Waarde 0: de activiteit is niet gericht op gendergelijkheid.

Afwezigheid van waarde 2, 1 of 0: het ontbreken van de marker kan worden gebruikt om verscheidene zaken aan te duiden:

1. Ofwel is het op basis van de informatie in het dossier niet mogelijk om te bepalen in welke mate de interventie een genderdimensie heeft.
2. Ofwel is de interventie nog niet onderzocht vanuit de genderdimensie en is de marker dus niet bepaald.
3. Ofwel is de marker niet van toepassing voor het type van interventie. Dit geldt onder andere voor acties die betrekking hebben op de schuldenlast en op de administratieve kosten van de donoren. Deze acties worden vermeld als 'niet-gemarkeerd' en stemmen overeen met het veld NYF (Not Yet Field) in de ODA-database.

We moeten er ook op wijzen dat deze marker niet geldt voor bepaalde modaliteiten van de hulp, zoals de leningen van staat tot staat en acties met betrekking tot de schuldenlast.

Gender budget scan

Dit is een instrument dat is ontwikkeld door de BTC om ervoor te zorgen dat rekening wordt gehouden met de genderdimensie bij het ontwerp, de planning, de uitvoering, de monitoring en de evaluatie van de interventies (programma's en projecten). Waar de 'gender policy marker' algemene informatie biedt over de mate van uitvoering van het beleid in de hulpprogramma's, maakt de 'gender budget scan' het mogelijk om die intenties duidelijk te maken in de planningsfase door een gedetailleerd overzicht te geven van het bedrag aan financiële middelen dat wordt toegekend aan activiteiten die verband houden met de genderdimensie.

b. Voorbeelden van genderindicatoren

Deze lijst van indicatoren is niet exhaustief, zij is het resultaat van een brainstorm tijdens het seminar van 1 juni. Er bestaan verschillende documenten die kunnen helpen bij het opstellen van indicatoren (zie de bibliografie).

Voedselzekerheid, voedselsoevereiniteit, landbouw, (niet) drinkbaar water

- Grondrechten & eigendomsbewijzen, toegang tot grond
- Voedingsniveau (gezinnen, vrouwen, kinderen, meisjes)
- Externe economische afhankelijkheid -> op het niveau van de interventies
- Consumptie van producten (welke types producten verdwijnen?)

- Verantwoordelijkheid van de mannen (huishoudelijk werk?)
- Technische ondersteuning
- Doorbreken van tradities, traditionele regelgeving
- Onteigening van grond voor industrialisering
- % van de grond (meren, bossen, ...) dat eigendom is van vrouwen/mannen
- Discriminatie in de wetgeving en impact van de wetgeving
- Rol van vrouwelijke parlementairen
- Politie en justitie (aktes, toegang tot grond, belastingen, ...)
- Cross-cutting: politieke empowerment, geweld tegen vrouwen en meisjes, gender machinery

Economische empowerment

- Besluitvorming van vrouwen binnen hun gezin (eenoudergezinnen)
- Politie-justitie
- % niet-betaald werk
- % tijd voor vrije tijd bij meisjes /jongens
- % gereedschap
- % vrouwen in de besluitvorming
- % vrouwen die een beroep doen op leningen
- % vrouwen in bedrijven
- In welke mate is de bevolking betrokken bij de beleidsdialoog?
- Toegang tot de sociale zekerheid
- Meisjes, voorbehoedmiddelen, toegang tot seksuele en reproductieve gezondheid en rechten

Geweld tegen vrouwen

- Vredeseducatie (de overheid neemt pas een standpunt in wanneer haar 'onderdanen' zijn gesensibiliseerd, geïnformeerd, gevormd, ...)
- Lokale overheid die standpunt inneemt tegen geweld tegen vrouwen en meisjes
- Aantal toiletten
- Politie - justitie
- Cross-cutting: politieke empowerment, geweld tegen vrouwen en meisjes, gender machinery
- Afzonderlijk houden en op transversale wijze integreren in de andere componenten en sectoren zoals onderwijs en gezondheid

Politieke wil

- Alle sociale contracten
- % nationaal beleid op het vlak van gender
- % vrouwelijke diplomaten en vrouwen in de handelsmissies
- Politie - justitie
- Privaat en overheid
- Beleidsdialoog
- % budget om het genderbeleid uit te voeren
- % personeelsleden die deelnemen aan de vormingssessies
- Onderzoek naar attitudes

c. Volledige tabel met betrekking tot doelstelling 4 (De preventie en bestrijding van geweld (fysiek, psychologisch, mensenhandel, seksuele uitbuiting, ...) op basis van geslacht en de strijd tegen straffeloosheid worden op structurele wijze versterkt in de Belgische ontwikkelingssamenwerking)

Nr.	RESULTAAT	INDICATOR	ACTIVITEIT
1	Er bestaat een beleidsdialoog met aandacht voor GTVM ⁷	<p>Uit de verslagen van de beleidsdialoog met de partnerlanden blijkt dat de Belgische ambassades rekening houden met de nood om het internationale regelgevende kader op het vlak van GTVM te ratificeren en uit te voeren.</p> <p>Uit de verslagen van de beleidsdialoog met de partnerlanden blijkt dat de Belgische ambassades tijdens deze dialoog rekening houden met de nood om de nationale actieplannen op het vlak van GTVM voor te bereiden en uit te voeren. De nood om te beschikken over middelen en structuren voor de uitvoering van die plannen is ook besproken tijdens deze dialoog.</p>	<p>Het vormingsprogramma voor het personeel van de ambassade (attachés voor ontwikkelingssamenwerking en diplomaten die meewerken aan de beleidsdialoog met de partnerlanden) omvat een vorming over gendergelijkheid en GTVM, die wordt gegeven door een externe deskundige op het vlak van GTVM. Het programma voorziet onder andere een overzicht van het internationaal regelgevend kader op het vlak van GTVM en van de manier waarop de uitvoering kan worden besproken in de beleidsdialoog.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het vormingsprogramma voor het personeel van de ambassade (attachés voor ontwikkelingssamenwerking en diplomaten die meewerken aan de beleidsdialoog met de partnerlanden) omvat een vorming over gendergelijkheid en GTVM, die wordt gegeven door een externe deskundige op het vlak van GTVM. Het programma voorziet onder andere vorming over de voorwaarden voor een correcte uitvoering van het internationaal regelgevend kader op het vlak van GTVM (actieplannen, budgetten, institutionele structuren, ...). • De Belgische ambassade (de attachés voor ontwikkelingssamenwerking in samenwerking met de diplomaten) maakt een contextanalyse /referentiebasis (die rekening houdt met het regelgevend kader op het vlak van GTVM en van de mate waarin het wordt uitgevoerd) met betrekking

⁷ Geweld tegen vrouwen en meisjes

			tot GTVM, rekening houdend met de bijdragen van het maatschappelijk middenveld in de partnerlanden en in België.
		Uit de verslagen van het overleg met andere donoren in de partnerlanden blijkt een grotere actieve deelname van de Belgische ambassade bij het overleg over gender (en vooral over GTVM).	Het personeel van de ambassade neemt actief deel aan de werkgroepen van de bestaande donoren over het genderthema (en vooral over GTVM) of neemt op proactieve wijze het initiatief om overleg op te starten over specifieke problemen of kansen in de strijd tegen GTVM.
		<ul style="list-style-type: none"> • Uit de verslagen van de beleidsdialoog met de ngo's en de multilaterale organisaties blijkt dat de dossierbeheerders en de vertegenwoordigers van de DGD bij de ngo's en de multilaterale organisaties nagaan welke inspanningen en resultaten deze actoren leveren voor een transversale benadering van het thema GTVM in hun programma's voor ontwikkelingssamenwerking. • Het criterium waarmee DGD de programma's van deze organisaties evalueert, onderzoekt de manier waarop deze organisaties het thema GTVM op transversale wijze benaderen in hun programma's voor ontwikkelingssamenwerking. 	Het opstellen van richtlijnen voor de ngo's en de multilaterale organisaties voor een transversale benadering van het thema GTVM in hun programma's voor ontwikkelingssamenwerking.
2	De capaciteiten van het personeel van de samenwerking zijn versterkt.	De medewerkers van de FOD (op het terrein en in Brussel) hebben een goed inzicht in concepten als empowerment, gender, gendergerelateerd geweld (GTVM), geweld tegen vrouwen en meisjes, schadelijke praktijken (zoals genitale verminking).	<ul style="list-style-type: none"> • Analyse van de specifieke noden van het personeel. • Organisatie van vorming 'op maat' door externe deskundigen op het vlak van GTVM.
3	Het uitschakelen van GTVM is op transversale wijze opgenomen in de Belgische ontwikkelingssamenwerking en humanitaire interventies.	Er wordt op transversale wijze rekening gehouden met de preventie van GTVM tijdens de verschillende fasen van de projecten/ programma's van de ontwikkelingssamenwerking, bijvoorbeeld door de risico's van geweld tot een minimum te beperken via programma's die	<ul style="list-style-type: none"> • Vorming op het gebied van gendergelijkheid en GTVM. • Contextanalyse op het gebied van GTVM.

		<p>mikken op de empowerment van vrouwen en meisjes, basisvorming (onderwijs over normen en houdingen op het vlak van GTVM, gericht op vrouwen en mannen) en door gendergelijkheid te bevorderen via alle programma's van de ontwikkelingssamenwerking.</p>	
		<p>In de samenwerkingsprogramma's en de andere documenten van de samenwerking wordt systematisch aandacht besteed aan GTVM. Vrouwen en meisjes worden veeleer beschouwd als 'actoren van verandering' in plaats van als passieve ontvangers van hulp.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vorming op het gebied van gendergelijkheid en GTVM. • Contextanalyse op het gebied van GTVM.
		<p>Vrouwen en meisjes uit verschillende milieus (waaronder ook slachtoffers van geweld) worden geraadpleegd tijdens de verschillende fasen (bv. identificatie, uitvoering, monitoring en evaluatie), zowel in de projecten en programma's van de ontwikkelingssamenwerking als bij humanitaire interventies.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vorming op het gebied van gendergelijkheid en GTVM. • Contextanalyse op het gebied van GTVM.
4	<p>R3. De deelname van mannen en jongens aan programma's in verband met GTVM is toegenomen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het dossier waarin de interventies worden geformuleerd (niet enkel in de bilaterale samenwerking), meldt een grotere deelname van niet alleen vrouwen en meisjes maar ook van mannen en jongens aan programma's die verband houden met GTVM. • Op basis van de evaluaties van de programma's lijken meer mannen en jongens deel te nemen aan programma's die verband houden met GTVM. 	<p>Mannen en jongens dragen de boodschap van publiekscampagnes uit om het beleid in het Zuiden te sensibiliseren en te beïnvloeden.</p>

5	R4. Zowel in het Noorden als het Zuiden zijn de capaciteiten versterkt van de ngo's en vrouwenorganisaties en ook van andere organisatie uit het maatschappelijk middenveld en van de overheidsactoren die strijden tegen GTVM.	De politieke boodschap, de strategische planning en de allianties van vrouwenorganisaties, ngo's en andere organisaties uit het maatschappelijk middenveld, die op nationaal niveau werken aan advocacy in verband met GTVM, zijn kwalitatief versterkt.	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële steun (bv. op het vlak van deelname van vrouwen die strijden voor vrouwenrechten aan de internationale mechanismen voor mensenrechten: CEDAW, EPU, CSW). • Vorming/capaciteitsversterking (uitwisseling, beurzen voor vorming).
		Het bereik en de kwaliteit van de publiekscampagnes van lokale vrouwenorganisaties en ngo's en andere organisaties uit het maatschappelijk middenveld die publiekscampagnes organiseren voor een verandering van de normen en gebruiken op het vlak van GTVM, zijn vergroot.	Vorming/capaciteitsversterking (uitwisseling, beurzen voor vorming).
		Het bereik, de programmamethodologie, de monitoring en evaluatie van lokale vrouwenorganisaties en ngo's en de andere organisaties van het maatschappelijk middenveld, die via hun programma's de empowerment van vrouwen en meisjes bevorderen, zijn toegenomen.	Financiële steun en vorming/ capaciteitsversterking (uitwisseling, beurzen voor vorming).
		Het maatschappelijk middenveld in het Zuiden meldt een toegenomen bewustzijn bij de politie, militairen en gezondheidswerkers op het vlak van GTVM en straffeloosheid.	Vorming voor de politie, militairen en gezondheidswerkers op het gebied van GTVM.

6	R5. De multilaterale initiatieven in de strijd tegen GTVM zijn versterkt.	Multilaterale initiatieven als het Trustfonds van de Verenigde Naties ter Ondersteuning van de Acties voor de Eliminatie van Geweld tegen vrouwen, de speciaal rapporteur voor geweld tegen vrouwen, UNIFEM, de financiering van JPO- en UNV-functies op het gebied van GTVM zijn in staat om meer (en grootschaliger) programma's op te zetten.	De Belgische ontwikkelingssamenwerking voorziet een structurele financiering in het kader van de multilaterale samenwerking.
---	---	--	--

Bibliografie en referentie documenten

Verdragen – wetten - verklaringen – resoluties

- CEDAW, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/fconvention.htm>
- Convention relative aux droits de l'enfant, <http://www.ohchr.org/fr/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- Déclaration universelle des droits de l'Homme, 10 décembre 1948, Nations Unies, <http://www.un.org/fr/documents/udhr/>
- Pacte international relatif aux droits civils et politiques, 16 décembre 1966, Nations Unies, <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19660262/index.html>
- *Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels*, 16 décembre, 1966, Nations Unies, <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19660259/index.html>
- Conclusion de la Conférence internationale sur la population et le développement, Le Caire, 5-13 septembre 1994, http://www.un.org/popin/icpd/newslett/94_19/icpd9419.fr/1lead.ftx.html
- Conclusions de la Commission de la condition de la femme, <http://www.unwomen.org/en/csw/outcomes>
- Conclusions de la Troisième Conférence internationale sur le financement du développement, Addis Abeba, juillet 2015 (à venir)
- Résolution 1325 (2000) du Conseil de sécurité des Nations Unies sur les femmes, la paix et la sécurité à sa 4213e séance le 31 octobre 2000, S/RES/1325 (2000), [www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325\(2000\)](http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325(2000))
- Résolution 1820 (2008) Adoptée par le Conseil de sécurité des Nations Unies à sa 5916e séance le 19 juin 2008, S/RES/1820 (2008), http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/RES/1820%282008%29
- Résolution 1888 (2009) Adoptée par le Conseil de sécurité des Nations Unies à sa 6195e séance le 30 septembre 2009, S/RES/1888 (2009), http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/RES/1888%282009%29
- Résolution 1889 (2009) Adoptée par le Conseil de sécurité des Nations Unies à sa 6196e séance, le 5 octobre 2009, S/RES/1889 (2009), http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/RES/1889%282009%29
- Résolution 1960 (2010) Adoptée par le Conseil de sécurité des Nations Unies à sa 6453e séance le 16 décembre 2010, S/RES/1960 (2010), http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/RES/1960%282010%29
- Convention N° 100/1951 sur l'égalité de rémunération, OIT, http://www.ilo.org/dyn/normlex/fr/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID,P12100_LANG_CODE:312245.fr
- Convention N° 111/1958 concernant la discrimination (emploi et profession), OIT, http://www.ilo.org/dyn/normlex/fr/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111
- Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, Rome, 1950, <http://conventions.coe.int/Treaty/FR/Treaties/Html/005.htm>
- Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (Convention d'Istanbul), Conseil de l'Europe, 12 avril 2011, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/about_FR.asp

- Traité d'Amsterdam, 3 août 1998, <http://eli.legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/1998/08/03/n4>
- Résolution sur l'intégration des questions de genre dans la coopération au développement, Conseil de l'Union européenne, 20 décembre 1995
- Loi relative à la coopération belge au développement, 19 mars 2013, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2013031906&table_name=loi
- Loi belge sur le *gender mainstreaming*, 12 janvier 2007, http://igvm-iefh.belgium.be/fr/domaines_action/gender_mainstreaming/legislation/

Beleid – programmas – strategieën – actieplannen

- La plateforme d'action de Beijing, adoptée lors de la Quatrième Conférence mondiale sur les femmes à la 16e séance plénière, à Beijing le 15 septembre 1995, disponible sur http://igvm-iefh.belgium.be/fr/domaines_action/international/onu/plate_forme_action_pekin/
- Programme de développement pour l'après-2015, New York, septembre 2015 (à venir)
- Deuxième plan d'action genre de l'Union européenne (2016-2020) (à suivre)
- Plan d'action national belge (2009-2012) pour la mise en œuvre de la résolution 1325 du Conseil de Sécurité de l'ONU, 2008, http://igvm-iefh.belgium.be/fr/domaines_action/international/onu/Andere/
- Deuxième plan d'action national belge 'Femmes, Paix, Sécurité' (2013-2016), sur la mise en œuvre de la Résolution 1325 du Conseil de Sécurité des Nations Unies, 19 juillet 2013, http://diplomatie.belgium.be/fr/Newsroom/actualites/communiqués_de_presse/affaires_etrangeres/2013/07/ni_190713_plan_action_femmes_paix_securite.jsp
- Plan d'action national de lutte contre la violence entre partenaires et d'autres formes de violences intrafamiliales 2010-2014, approuvé par la Conférence interministérielle Intégration dans la société, 23 novembre 2010, http://igvm-iefh.belgium.be/fr/publications/nationaal_actieplan_ter_bestrijding_van_partnergeweld_en_andere_vormen_van_intrafamiliaal_geweld_2010-2014.jsp
- Note stratégique égalité des droits et des chances entre les femmes et les hommes, DGCI, mai 2002, http://diplomatie.belgium.be/fr/politique/cooperation_au_developpement/nos_activites/themes/cosolidation_de_la_societe/genre/
- Note politique sur la Coopération belge au Développement dans le domaine de la Santé et des Droits Sexuels et Reproductifs, DGCD, mars 2007, http://diplomatie.belgium.be/fr/politique/cooperation_au_developpement/nos_activites/themes/cosolidation_de_la_societe/genre/

Analyses - Onderzoek – Rapporten

- ONU Femmes, *Rapport de synthèse : La Déclaration et le programme d'Action de Beijing ont 20 ans*, New York, mars 2015, <http://www.unwomen.org/fr/digital-library/publications/2015/02/beijing-synthesis-report>
- Lisette Caubergs, Sophie Charlier, Nathalie Holvoet, Liesbeth Inberg, Dirk Van Esbroeck, *Un chemin difficile vers l'égalité Évaluation du Genre et Développement dans la Coopération belge*, SPF Affaires étrangères, Commerce extérieur et Coopération au Développement, Service de l'Évaluation spéciale de la Coopération belge au Développement, rapport de synthèse, novembre 2014, disponible sur : http://diplomatie.belgium.be/fr/politique/cooperation_au_developpement/nos_methodes_de_travail/service_evaluation_speciale/rapports/

- Le Monde selon les femmes, *Les Indicateurs de Genre*, Les déclis du Genre, 2014.

Websites

- <https://sustainabledevelopment.un.org/index.html>
- <http://www.un.org/esa/ffd/ffd3/index.html>
- <http://www.unwomen.org/en/csw>
- <http://beijing20.unwomen.org/en>
- <http://www.ohchr.org/FR/HRBodies/UPR/Pages/UPRMain.aspx>
- www.oecd.org/investment/stats/37461060.pdf
- <http://www.gender-net.eu/?lang=en>
- <http://www.awid.org/fr>
- http://diplomatie.belgium.be/nl/binaries/Bijlage_9_1a_Landenverslag_Benin_tcm314-264890.pdf
- www.argo.be ou www.ccgd.be
- <http://www.ccpd-abco.be/>
- <http://www.cncd.be/BE-Gender>
- <http://www.11.be/wat-doet-11-11-11/beleidsbeïnvloeding/beleidswerk/gender>
- <http://mondefemmes.org>
- <http://igvm-iefh.belgium.be/fr/>
- <http://www.vrouwenraad.be/>
- <http://www.cffb.be/>
- <http://www.oxfamsol.be/nl>
- <https://www.uclouvain.be/genre.html>
- <http://www.uhasselt.be/>
- <http://www.culturegender.ugent.be/en/researchers/tine>
- <http://www.egid.hec.ulg.ac.be/Accueil.html>
- <http://www.bio-invest.be/fr.html>
- <https://www.btcctb.org/fr/theme/genre>
- <http://www.be-causehealth.be/fr>
- <http://www.educaid.be/fr>